SPRÅKLIG SAMLING

NR. 4

NOV.– DES.

1970

11. ÅRGANG

GITT UT AV LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

VEIEN FRAM TIL ETT SKRIFTSPRÅK

Arbeidet for et naturlig norsk mål i Norge tar tid, men framsteget er merkbart, hevder stortingsmann Jens Haugland i denne artikkelen som han selv kaller «noen merknader om språksituasjonen 1970».

Dersom en leser femtiårgamle aviser, vil en finne tydelig skilnad på språket den gang og nå. Stilen er blitt enklere, og mange kronglete, gammeldagse danske ord er falt bort. Likevel må en slå fast at språkutviklinga i et land går seint. Når noen mister motet fordi det er gått tretti år etter språkreformen av 1938 uten at de to målformene er slått sammen, så skyldes dette mangel på historisk perspektiv. Arbeidet for et naturlig norsk mål i Norge, tar tid. Men framsteget er merkbart.

ET FENOMEN fra de siste åra er at pengesterke ekstremister på den konservative fløyen i norsk språkpolitikk har organisert seg og sendt ei sann syndflod av skrifter utover folket. Særlig skipsreder Sofie Helene Wigert har stått som en av de første talsmenn for denne aksjonslinja. Visse resultat syns dette å ha ført til, bl. a. at høgrefolk har gjord ordet nu for nå til et slags statussymbol. Hvor lenge denne effektasjonen vil vare skal jeg ikke spå om. Oppnorsking av språket har fortsatt trass i all høgrøsta propaganda. Jeg har hørt høgrerepresentanter i Stortinget bruke uttrykket «i samsvar med» i stedet for det gamle «i overensstemmelse med». Og i en serie av dagligdagse ord har ei norsk form slått igjennom. En kan som tilfeldige døme nevne «merknad» for «bemerkning», «melding» for «beretning», «høve» i stedet for «anledning», i så «måte» i stedet for «i så henseende» osv., osv.

Av Jens Haugland

Når en del jurister ennå syns å henge fast i et kronglet, danskfarga språk, har det trulig sammenheng med at lovspråket ennå i mange lover hos oss er ekstra unorsk og uforståelig for vanlige mennesker. I tilrådinga fra Kirke- og Undervisningskomiteen av 20. april i år var det da også enstemmighet om at en bør få ei utgreiing av problemet med norsk lovspråk.

OFFISIELL SAMLENORMAL

På landsstyremøtet blei vedtatt å sende en uttalelse til Kirke- og undervisningsdepartementet med denne ordlyden:

Stortinget har nå lagt det grunnlaget styresmaktene må arbeide ut fra i åra framover når det gjelder språksaka. Landslaget for språklig samling sier seg glad for at alle parter er enige om å legge tilhøva til rette for ei fortsatt tilnærming mellom bokmål og nynorsk, slik at vi kan komme fram til **ett** samlende norsk skriftspråk.

Landslaget vil delta aktivt i arbeidet med skipinga av Språkrådet og et leksikografisk institutt, med målbruken i NRK og statstjenesta, målet i skolen og lærebokspørsmålet osv. Vi ser arbeidet med disse sakene som viktige steg på vegen mot et samnorsk språk.

Et verdifullt tiltak vil det være om departementet nå gir høve til å nytte flere samformer i skole og styringsverk, slik at det som er rett i den ene offentlige målforma ikke skal være galt i den andre. Dette kan en få til ved å lage ei rammerettskriving bygd på reformene fra 1938 og 1959. Landslaget for språklig samling har vist at det er mulig å utarbeide ei slik rammerettskriving, jfr. vårt «Framlegg til samlenormal» fra 1966.

Landslaget for språklig samling ber om at det nå blir utforma en offisiell samlenormal til bruk i norskundervisninga i den videregående skolen. Elever som ønsker å ta i bruk denne normalen, vil da kunne nytte bare ei målform i skriftlig arbeid til eksamen.

Skolen er inne i ei brytningstid med mye reformarbeid. Oppgaver i norsk på **ei** målform til examen artium kan være ett av mange nye tilbud til gymnasiastene. Vi trur mange norsklærere vil være interessert i å prøve ut et slikt alternativ og vi ber om at våre styresmakter tar initiativet til at slike forsøk kan komme i stand.

NÅR EN ELLERS skal se på hovedinnholdet i tilrådinga fra komiteen og i Stortingsordskiftet etterpå våren 1970 er det tre poeng som vil bli stående som resultat:

a. Nynorsken skal styrkes vesentlig i radio, fjernsyn, i administrasjonen, i skoleverket og ellers. Særlig skeivt og ugunstig for nynorsken er utviklinga i det siste i radio og fjernsyn. Stortinget ga nå det direktiv at m i n s t en fjerdedel av ordsendingene i radio og fjernsyn s k a l være på nynorsk. Det bør nå gå opp for programleiinga på Marienlyst at de arbeider for heile landet, for et folk der over halvparten taler et mål som ligger nynorsken nærmere enn bokmålet. Også i administrasjonen, i embetsverket, finner en døme på åpenbar ringeakt for gjeldende mållov og prinsippet om jamstilling mellom de to målføra. Også disse embetsmenn bør forstå tydelig tale fra Stortinget.

b. Det var videre en forutsetning at en skal vise romslighet mot de små som ennå vil nytte visse gamle, danske former. Einar Førde sa det i Stortinget om lag slik at dersom noen vil si «sne», «efter» og «frem», så språkfred være med de. Et rettere namn på bokmålet er dansk-norsk. Og den såkalla riksmålsbevegelsen har alltid arbeidd for at det danske innslaget i dette blandingsmålet skal være størst mulig. Og sjøl om det er et mindretall som ser dette som ei verdig oppgave, så er det et så taleført, skriveført og pengesterkt mindretall at en hard kamp om en slik håndfull unorske ord, ikke er umaken verd. Det er de samme personer med organet «Frisprog» i spissen som ennå etter Stortingsbehandling av denne saka ustanselig snakker om «Sprogvernråd», enda tinget klart har forkasta denne formen. Det skal hete Språkråd, fordi dette skal være et aktivt språkorgan, og aller minst et vern om antikverte ord og vendinger slik riksmålsrørsla ville ha det til. Dette fører over til det siste og etter mitt syn viktigste punktet i resultatet fra Stortinget:

c. En skal holde fram i arbeidet med å føre de to norske språkformene nærmere sammen. En skal ikke forsere dette arbeidet, men tilnærming er grunnmotivet i arbeidet. Og siktepunktet må være et samnorsk mål i landet. En hær marsjerer så raskt som dens minst mobile avdeling gjør det. Slik er det også i norsk målarbeid. Enten en liker det eller ikke, må en

SPRÅKLIG SAMLING

Redaktør: Rakel Seweriin, Fastingsgt. 7, Oslo 3,
Tlf. 60 67 89.
Redaksjonssekretær: Lars S. Vikør.

ET RETTFERDSKRAV

Det var ingen tale om rettferd for folk som vil dyrke tilnærming mellom bokmål og nynorsk, — det får vi høre fra medlemmer av Språklig Samling. Stortinget ville skape rettferd for nynorsken og særlig beskyttelse for språklige minoritetsgrupper, men hva med de som ønsker å velge ord og former som er felles for bokmål og nynorsk? Ikke underlig at mange er skuffet over Stortingets siste behandling av språksaka i mai i år. De har følelsen av at deres situasjon ikke blei tatt opp og vurdert i det hele tatt.

Det er voksne mennesker som må bruke skriftspråk i arbeidet sitt. Folk som har lært «nå», «fram» og «etter» på skolen, men ikke får bruke det på arbeidsplassen. Ikke i Aftenposten og andre høgre-aviser, der må de lære ei privat rettskriving. Mange med dialekt som morsmål og nynorsk i grunnskolen går over i videregående skoler, og får der lærebøker som forlag og konsulenter har rettet til moderat og konservativt bokmål. Det blir en overgang som skaper unødig stort skille mellom nynorsk og bokmål. Flere og flere må bruke skriftspråk i arbeidet sitt og for mange ville det falle naturlig å velge ord og former som ligger nær nynorsk. Men på kontorer i handel, privat næringsliv og fagorganisasjoner blir brukt et stivnet og formelt bokmål. Kanskje er det da tryggest å holde seg til det gamle og tilvante også for folk som nytter dialekten sin i dagligtale?

Offentlige kontorer kunne skape et mønster. Ansvaret for bruk av målformer har statskontorets øverste sjef. Det er en tjenesteplikt å kunne nytte begge målformer, og en tjenestemann må «selv kunne velge blant de former som er tillatte innen den målform han i det enkelte tilfelle nytter». Men den offentlige administrasjon er under skarp overvåking. Målfolk hevder at det er for lite nynorsk og hvis trykksaker på bokmål får et islett av fellesformer som minner om nynorsk, kommer straks kritikk fra riksmålsfolk.

I dagligtale har vi ei blanding og tilnærming mellom nynorsk og bokmål som aldri før. Det er et alminnelig inntrykk og en følge av stor folkeflytting. Talemålet virker inn på skriftspråket der det kan utfolde seg fritt som i ungdoms- og studentaviser. Der blir det eksperimentert med tilnærming mellom nynorsk og bokmål og ei blanding der målformene flyter over i hverandre.

Men ei rettleiing for de som ønsker å dyrke tilnærming mellom nynorsk og bokmål fins ikke.

Landslaget for språklig samling har i skriv til Kirke- og undervisningsdepartementet bedt om at det må bli laget en offisiell samlenormal eller ei rammerettskriving bygd på reformene fra 1938 og 1959. Elever som ønsker å ta i bruk en slik samlenormal, må da få nytte bare ei målform i skriftlige arbeid til eksamen. De må og få skrive oppgavene i norsk til examen artium på **ei** målform.

Mange søker etter godkjente retningslinjer i et ingenmannsland mellom nynorsk og bokmål. Skillet mellom disse målformene er blitt skarpere, og avstanden større i de siste tjue år, mens talemålet flyter mer over i hverandre. Dess mer blir det et rettferdskrav å få en offisiell samlenormal for folk som ønsker å dyrke tilnærming og arbeide for å komme fram til ett felles norsk skriftspråk.

Rakel Seweriin.

---

ta omsyn til at det er ei gruppe som syns at tilnærming av skriftspråket til norsk folkemål og talemål er «vulgær» og «ukultivert». En mann i Stortinget som snakker et godt norsk Oslo-mål er Torbjørn Berntsen. Også Oslo-målet kan være godt norsk.

«RIKSMÅLSBEVEGELSEN» har særlig uvilje mot harde konsonanter, sterke vokaler og diftonger. De vil ha «sprog» for språk. Og de liker ikke en naturlig norsk setning som den at

STATSFORLAG

Siden både Noregs Mållag og Landslaget for språklig samling nå har gitt uttrykk for at Staten bør engasjere seg meir aktivt i sjølve læremiddel-produksjonen, kan det være grunn til å se på hvordan de har innretta seg med dette i Sverige.

AB Allmänna Förlaget blei oppretta 20. januar 1969, med en aksjekapital på 6 mill. sv. kroner, fordelt på aksjer på nominelt 1000 kroner. Staten eier alle aksjene, gjennom et forvaltningsselskap, Statsförlag AB. I slutten av april i år hadde forlaget 92 ansatte, og det er i 1970 ventet en omsetning på 50 mill. sv. kroner.

Dette statsforlaget er egentlig ikke noe lærebok-forlag. Formålet er dels å gi statlige myndigheter og institusjoner bedre service når det gjelder publikasjoner og anna trykkeriarbeid, dels å sørge for bedre distribusjon og markedsføring av statlige trykksaker, og dels drive forlagsvirksomhet i vanlig forstand. Forlaget skal drives med krav på lønnsomhet.

Produksjonen kom i gang i juli 1969, og forlaget overtok da de servicefunksjoner som statskontorets trykkeriekspedisjon til da hadde hatt. Resten av året var det serviceproduksjonen av publikasjoner og andre trykksaker som dominerte.

Etterhvert blei også en redaksjonell virksomhet bygd opp, med formgivningsservice, noe som har vært mye etterspurt. Sjølve forlagsproduksjonen dreide seg om handbøker o. l. for forvaltningen, inklusiv Svensk Författningssamling, som ble overtatt f ra årsskiftet 1969/70.

Forlaget fant snart ut at myndighetene også hadde behov for en audio-visuell service, og begynte derfor å bygge opp en slik høsten 1969. Innen dette området har det vært stor etterspørsel.

En spesiell oppgave har det vært å skape en felles distribusjonssentral for statlige myndigheters publikasjoner, blanketter og audio-visuelt materiell. Dette har m. a. ført til oppretting av Informationsbokhandeln ved Drakens Gränd 2 i Gamla Stan, som har detaljomsetning av alle offentlige publikasjoner.

Innen forlaget pågår et utstrakt utviklingsarbeid med standardisering og ny teknikk, for å gjøre den tekniske produksjonen billigere og bedre.

Til slutt skal nevnes at personalet er aktivt engasjert i oppbygginga av forlaget og medvirker i direksjonsmøter og arbeidsgrupper.

Adressa er: AB Allmänna Förlaget, Box 23 116, S-104 35 STOCKHOLM 23. Forlaget vil sikkert med glede sende årsmeldinga til den som ber om det.

———

Men det er antakelig det svenske **lærebokforlaget** som har størst interesse for oss. Det heter Svenska Utbildningsförlaget Liber AB, og blei oppretta 1. juli 1969 ved sammenslåing av Skolöverstyrelsens förlag og bokforlaget Liber AB. Staten

---

«han kasta steinen i sjøen». At det er en forarming og forflating å bruke forma «han kastet stenen», burde alle med syn og hørsel i behold innrømme. Det er også ille når en nylig i fjernsynet vårt kunne se og høre et program om Roald Amundsen (og Nansen) med «Fram», «Framheim» og klar norsk måltendens i sin tid, og programlederen snakka om «sne» og «hjem» og «sorte» netter m. v. Jeg vil tru at Fridtjof Nansen snudde seg i grava den kvelden.

Ille er det også når norske stadnamn som er uttala på en viss måte i tusen år skal forandres slik at f. eks. Sylane, blir til Sylene, Hardangervidda til Hardangervidden, Snøhetta til Snehetten osv.

Jeg har nevnt de tre hovedpoenga i Stortingsstandpunktet av 1970. Nå kan en si at det er en viss motsetning mellom punkt b) og c). Tilnærming mellom de to målformene kan bare skje ved at ekstremistene på begge sider gir seg. Jeg er da ikke i tvil om at det et flertall i Stortinget legger størst vekt på er at en holder klart for seg det siktepunkt at vi må fram til ett skriftspråk her i landet. Et lite folk som vårt kan ikke for alltid bruke tid og krefter på å ha to offisielle mål.

ET URIKTIG og ulogisk

har 50 pst. av aksjene (gjennom AB Allmänna Förlaget), Svenska Kommunförbundet 25 pst. og Kooperativa Förbundet 25 pst. Aksjekapitalen er på 2 mill. sv. kroner.

Om dette forlaget sa Olof Palme m. a. (i proposisjon 63/1968):

«Utveckling och produktion av goda läromedel ingår som ett mycket väsentligt led i den ständigt pågående omdaningen av vårt utbildningsväsende. Det måste därför anses vara ett betydande samhällsintresse att utveckla och förbättra läromedelsproduktionen.»

Forlaget har da også fått som oppgave å framstille og markedsføre læremiddel for allmennskolen og for annen utdanning, foruten at det skal yte service i forlagsspørsmål til myndigheter og institusjoner som har med utdanning å gjøre.

De ca. 160 ansatte er fordelt på 6 avdelinger:

Læremiddelavdelinga lager læremiddel for nesten alle slag utdanning, med særskilte sektorer for språk, samfunnsorientering og økonomi, naturorientering, teknikk og industri- og håndverksinnretta yrkesutdanning, utdanning i forskolealder og på grunnskolens nedre og mellomste trinn, og sist men ikke minst for spesialundervisning av forskjellig slag.

Fagavdelinga utfører for det meste serviceoppdrag som krever redaksjonelt arbeid, men som ikke gjelder læremiddel (læreplaner, studierettleiinger, prøve- og testmateriell, tidsskrift, og audiovisuelt materiell.

Teknisk avdeling har med den tekniske framstillinga å gjøre. Der finnes dessuten ei konsulentgruppe, fordi økt bruk av teknisk apparatur o. l. i undervisningsmiljøet stiller økt krav til de ansvarlige innkjøperne.

Markedsavdelinga har m. a. fem læremiddel-konsulenter som informerer skolene om forlagets produkter ved hjelp av mobile spesialutstillinger.

Hva **Utredningsavdelinga** og **Administrativ avdeling** sysler med, framgår av navnet.

Denne notisen er satt opp på grunnlag av årsmeldinga, som interesserte kan få tilsendt fra forlaget.

Hu.

TIL REGJERINGA

Resolusjon vedtatt på landsstyremøtet 4. oktober.

Ei av de viktigste oppgavene vi er stilt overfor i dagens utdanningssamfunn, er å produsere tilstrekkelig med lærebøker og andre undervisningsmiddel av god kvalitet. Denne oppgava er i dag overlatt til de private forlaga.

Ettersom forlaga er reine foretningstiltak, vil dette lett føre til at hovedinteressa blir salget. Det vil si at det blir ofra mest omtanke på de lærebøkene som det er størst etterspørsel etter, mens lærebøker i mindre omfattende fag, og for mindre språkgrupper, kommer i bakleksa.

Vi meiner at den beste og mest rasjonelle måten å løyse dette problemet på, er å opprette et statsforlag. Det må ha som hovedoppgave å produsere lærebøker og anna undervisningsmateriell for de ymse skoleslag, og spesielt ta sikte på å gi et meir variert tilbud av bøker på radikalt bokmål, nynorsk og samisk.

Landslaget for språklig samling ber Regjeringa sørge for at spørsmålet om et offentlig forlag for læremidler blir tatt opp.

---

standpunkt tok Stortingskomiteen med å slutte seg til et mindretall i regjeringa om at de to seksjonene i Norsk Språkråd skal sitte i hver sin bås ved avgjerd av spørsmål som bare gjelder ett mål. Avgjørende var nok at dette merkelig nok har vært praksis i språknemnda. Og da en vanskelig kan si at denne praksisen i nemnda har sinka tilnærmingsprosessen, får en vone at det heller ikke vil gjøre det i språkrådet. Men i samsvar med den målsetting jeg har nevnt under pkt. c) er det ikke.

En skam for norsk administrasjon er at en ennå kan se brev med unorske kronglete og uhøflige former som at «Deres brev foranlediger ingen forføyning», at noe sendes «til underretning og iakttagelse» og liknende.

SKAL VI BØYE OSS FOR "UTVIKLINGA"?

Av
EGIL RØSSAAK

Jeg hørte et radiointervju med direktør Gustav A. Ring. Han stilte der spørsmålet om det er vi som skal styre utviklinga, eller om vi skal la **den** styre **oss.** Og han la til at det jo er noe av demokratiets idé at vi skal være med på å forme forholda i morgendagens samfunn.

På mange områder blir det i dag henvist til «utviklinga». Korker trafikken seg i byene — ja, så skyldes det «utviklinga». Øker trafikk- og flystøyen opp mot det helsefarlige, påberopes samme årsak. Det virker som om svært mange ikke bare resignerer overfor dette, men til og med ser «utviklinga» som noe positivt. De arbeider for å legge alt til rette for «utviklinga», og tenker mindre på hva som er det beste for menneskene.

Slik er det faktisk med språket vårt også!

Leser vi riksmålspublikasjoner, vil vi få se at man der på grunnlag av «sprogutviklingen» har rekna ut at nynorsken vil forsvinne som offisiell språkform i løpet av ganske få år, og at radikale former på samme måte vil bli borte fra bokmålet.

Nynorsktilhengerne får svare for seg. Men vi som på bokmålshold går inn for et rikere, smidigere og mer uttrykksfullt språk, akter absolutt ikke å slå oss til ro med uttalelser som dette! «Utviklinga» er ikke et mystisk vesen — utviklinga skapes av deg og meg og alle andre som lever her i landet. Er **du** passiv, handler og bestemmer andre på **dine** vegne.

Allerede Knud Knudsen fryktet «udviklingen». Han så at folk — særlig i byene — i stadig større utstrekning tok opp elementer fra (det danske) skriftmålet i sin tale. Man sa ikke lenger «boka», men «bågen», ikke «gata», men «gaden» osv. Ellers var man jo ikke «dannet»! Knud Knudsen og de som var enige med han, greidde imidlertid å snu strømmen. I 1907 kom de harde konsonantene inn i «riksmålet», trass i kraftige protester, og skillet mellom «riksmål» og «landsmål» var dermed blitt en god del mindre. I dag er det nok ytterst få som beklager dette.

Også siden er reformer blitt innført — reformer som etter hvert er blitt akseptert, og nå tas som noe sjølsagt. Men det vi kan og bør lære av språkhistoria, er at reformene i regelen er blitt kjempa igjennom trass i hard og ofte usaklig motstand. Det trengs derfor at alle vi som ønsker et bedre, nyanserikere og mer levende norsk skriftspråk, står sammen og arbeider for dette målet!

Egil Røssaak.

Bokmålsrørsla har nok hatt det stille håp at språkstriden skulle slutte med at nynorsken gav opp, jamfør de gledeshyl som en hører t. d. fra «Frisprog» når en kommune forlater nynorsken. Stortingsvedtaket om styrking av nynorsken på alle felt, bør få bokmålsfolka til å forstå situasjonen. Nynorsken gir ikke opp. Men den må gi opp sine ekstreme, arkaiske og døde ord og innslag. Et visst dansk innslag i norsk mål er vi dessverre nødt til å avfinne oss med. Fire hundre års okkupasjon måtte etterlate sine spor. Hadde tyskerne okkupert oss i fire hundre år, vil vi fått tysknorsk i stedet for dansk-norsk.

Bokmålsleiren må på sin side akseptere et mål som fleirtallet i Norge idag taler. De må akseptere harde konsonanter, sterke vokaler og diftonger, og a i bestemt form av hunkjønnsord og i imperfektum og perfektum partisipp av veike verb.

SPRÅKET er et voksterfenomen. Det står ikke stille og bør ikke gjøre det. Det er ikke og bør ikke være et ord for få, for professorer, seminarister eller byråkrater. Det er målet som den vanlige mannen i dette landet snakker med godt samvet, slik han snakker når han er seg sjøl. Målet er identitetsmerket vårt som nasjon og folk. Derfor må den språkimporten som vi har fått, særlig fra Danmark, og som vi aldri heilt kan kvitte oss med, overrisles med norske ord og norsk stil.

Så får vi vone at vi innen rimelig tid også språkpolitisk kan samle Norge til ett rike.

Jens Haugland

— NORGES MÅLLAG OG MÅLSTODA —

Av

Tarald Nomeland

Den førre formannen i Noregs Mållag uttala både til pressa og på landsmøtet i Ålesund i sommar at stoda åt nynorsken i samfunnet er klårt styrkt i det siste.

Eg skjønar ikkje at nokon kan sjå det slik. Den faktiske stoda er denne:

Nynorsken bør ha **ein fjerdedel** av sendetida i N.R.K. kom Stortinget fram til. Dette gjev nynorsken stempel som mindretalsspråk — med samisk mål eit steg lågare.

Eit lite grann over 18 % av elevane i folkeskulen har nynorsk til opplæringsmål.

Av rekruttane var det 12—13 % som valde Soldatboka på nynorsk.

Av pressa har nynorsken nokre få blad som så vidt lever.

Når tilhøva er slik, er det lite realistisk å seie at stoda er styrkt. — Eg ser det slik at no har skrifta kome på veggen for nynorsken. Der står no at dagane er talde, det lakker mot slutten om han ikkje kan kome seg inn på tryggare grunn. I 1940 hadde 34 % av skuleborna i landet nynorsk til opplæringsmål, i 1968 var det 19 %, og no er det nede i 18 %. Held det fram slik, så er det snart slutt. Og det ser ut til at Noregs Mållag vil halde si gamle lei til endes.

I tide burde samnemnaren for dei norske talemåla vorte utvida slik at det vart rom også for dei fleste bymåla i han. Vi har særnorske merke i bymåla med, og vi må berge det som bergast kan av det norske. Det nyttar aldri å byggje berre på målføra i bygdene, bøndene utgjer mindre enn ein femtepart av folket og minkar stendig i tal. Det vert arbeidarane og middelklassen i byane som avgjer målstriden, og dei godtek aldri ein konservativ nynorsknormal. Men kan ein få dei interesserte og engasjerte i målspørsmålet slik at dei også vrakar overklassens riksmål og går inn for radikalt bokmål, så har norskmålsfolket vunne det som vinnast kan i målstriden. Det ville vere ei lykke for storparten av det norske folket om vi snart kunne samle oss om ein **ledug og lett skriftnormal som er tufta på talemålet i bygd og by i dag.**

Målfolka må ikkje vere drøymarar lenger, dei må sjå tida og tilhøva og stoda slik dei er og berge det som bergast kan av det norske før forretningsstanden og ei pengesterk riksmålspresse har tynt meir. Det må vere klokt og realistisk å velje det nestbeste dersom ein ikkje kan få det ein helst ynskjer seg. Siger for ein av ytterfløyane i målstriden kan aldri føre til målfred, ein må fire på båe kantar og kome til semje på brei norsk grunn. Eg har vore på tre landsmøte i Noregs Mållag, og eg har kvar gong leita etter målsmenn for arbeidarane i byar og industristader, men slike var ikkje på møta. Og landsstyret vart einsidig samansett. Om der kan slenge ein eller annan frå SF eller SUF, så er ikkje slike målsmenn for arbeidarrørsla. Ein mann som t. d. Einar Førde burde kome med, han er ung og dugande, er norsklynd og har ein god posisjon mellom arbeidarane i Oslo.

På landsmøtet i 1968 braut Noregs Mållag med Løvlands og Liestøls måltanke som Stortinget hadde knesett i 1934. Då hogg norskmålsfolket av den greina det kunne sitje trygt på — makta og velviljen i Stortinget. Det kan aldri bøtast på andre måtar enn at alt arbeidsfolket i landet samlar seg om ein skriftnormal som har talemåla i bygd og by i dag som grunnlag. Vil ikkje arbeidsfolket snart vise at dei vyrder sitt eige mål og sin eigen kultur?

HUSK
kontingenten
Kr. 10,–
SPRÅKLIG SAMLING
Postgiro nr. 16378
Postboks 636, Oslo 1

ALF PRØYSEN ER DØD

Fra Alf Prøysen's "Matja Madonna" med tillatelse fra Tiden Norsk Forlag

I en urbaniseringstid, kulturelt som sosialt, har **Alf Prøysen** fått oss til å begripe at et folk har mange tungemål, at en bygdedialekt ikke bare er en farge og en klang av vårt eget, av vårt felles morsmål, men også en forløser av vårt indre, av vår nasjonale selvvirksomhet. Slik er hans verk et beredskap i vår samferdsel med de større fellesskap for at vi skal ha stedkjenning i verden.

Nils Johan Rud.

I Aftenposten 24. november.

Dagen er slutt, men det lyser og glitrer ifrå alle hus da a Matja og fjøsgutten tar over garden og begynner med kveldsmjølkinga.

Og da hu Matja lokker aua ved kusia og vil ha det rolig, kjem det fræmen i fjøset. Juledagsfræmen, høghæle kvinnfolk og karer med henda på ryggen. Det er mannen sjøl som viser dom rundt, fjøsgutten gjømmer seg bak kua han sitt og mjølker, det er en egen teknikk som ska brukes når det kjem fjøsfræmen. Du lyt veta det at det er itte deg dom ska sjå på, det er krøttera som interesserer, du ska gjømme deg så godt du kan, pass deg så dom itte snuble i deg når dom ser ei tavle over ei ku med stor mjølkemengde.

Og etterpå kjem kvelden for alvor. Folk begynner å røre på seg bortover i bygda, nå har dom feire fysstedag med slekta, nå ska dom bort annendag, og ha fræmen sjøl treadag. Fjerdedag er det ball på Leine, og synda'n mellom jul og nyttår er det lag på Li. Men itte berre husfolket, tenera har det likeens, det er fester på lokalet, på Østvang og Fremad og Åsgård og Solhaug, så ska dom hit og så ska dom dit. Og unga sitt og rekne på fingra, det er juletrefest her og juletrefest der, fest på skulen og fest på lokalet.

Og tel og med a Matja står og samler tanker og rekner ut. Fjøsgutten står ved sia hennes, han slepper henne itte med aua. Han har nylig spurt a Matja om hu kan stelle en halv dag tel for han utenom den faste dagen som han har krav på, og nå står a Matja og rekner ut, annendag ska hu tel Mo, tredjedag tel Leine, og så tel Ås, hu har mange som venter på seg bortover i bygda, sveiserer og fjøsgutter og stugujenter og griskokker.

Tel slutt nikker hu mot fjøsgutten. Hu har ordne det så det går lell. Men da er hu opptatt hele jula. Hår eneste dag ska hu stå opp før de andre og gå skauvegen, hår eneste kveld ska hu gå stille forbi heiende ungdom ved vegaskjellet. Hu ska gå forsiktig mot snøkanten når hu hører dombjeller og ser breislaen slenge forbi seg fylt med ulsterkledt karfolk og kvinnfolk i bjønnskinnspels. Hu ska stå og nappe høy når kjerkeklokka ringer — og på en ny gard for hår dag — hu ska blunde lett på benken i folkstugua helt til trettendagen, hu ska tenne glede i aua på alle tenerer i grenda. Den ene etter den andre ska vente på a Matja som ei mor, og hu ska kommå og løyse dom ut så dom kan føle julegleda ei kveldstund og en dag, — Matja Madonna.

NOEN KJETTERSKE TANKAR

Av

LARS S. VIKØR

Eg har tidlegare prøvd å stille spørsmålet om korleis samnorskrørsla står i det generelle politiske landskapet i dette landet, og i denne artikkelen vil eg prøve å føre denne problemstillinga litt vidare.

Vår intensjon er å verke samlande. Vår kongstanke er å smelte ihop ein nasjonal syntese av element frå landsbygdmålet nynorsk, det urbane overklassemålet bokmål og det folkelege talemålet i byane. Det spørst om ikkje dette har vori for optimistisk i eit klassedelt samfunn der språket står fram som eit klassesymbol. På mange vis kan dette aspektet av samnorsktanken kallast eit produkt av den velferdsideologien som rådde her i landet i femtiåra, og som gjekk ut på at når levestandarden ved hjelp av produksjonsauke og utjamningspolitikk var blitt høg nok og jamt nok fordelt, ville klasseskilja forsvinne av seg sjølv. Som ein eksponent for denne tenkemåten, vil eg få sitere meg sjølv i Vegen fram til ett norsk (side 23):

«Så kom velferdsstaten, med ei utjamning av klasseskillene. Målformene hadde utspilt si rolle i klassekampen. . . . Skillet mellom by og land blir viska ut i stadig sterkere tempo etter som kontakten auker. Sjølvsagt må dette gi grobotn for ei kulturell og språklig utjamning av dimensjoner.»

Alt i 1967 burde eg vel ha skjønt at denne naive harmonilæra ikkje var i samsvar med den sosiale røyndommen rundt meg. I dag er det berrsynt for dei fleste at dei essensielle klasseskilja framleis står fullt ut ved lag, både mellom kapitalistar og arbeidarar og mellom by og land, og at både desse skilja og medvetet om dei er i ferd med å auke. Det tyder vel i røynda at vi er tilbake der Halvdan Koht var. Han såg at folkemålet på Søraustlandet i mangt kunne danne ein god syntese av bokmålet og nynorsken, og kunne trekke parallellar: ifølgje klassisk marxisme er det industriarbeidarane i byane som skal gjennomføre den sosialistiske revolusjonen, og nettopp målet deira såg her i landet ut til å kunne danne grunnlaget for ein samnorsk revolusjon. Det radikale bokmålet hadde forsåvidt ein historisk sjanse til å bli det språklege uttrykket for arbeidarreisinga slik nynorsken hadde vori det for bondereisinga, men sjansen vart bortkasta. Det har vel noe å gjøre med den sosialdemokratiske politikken: arbeidarane sine kår skulle betrast innafor borgarsamfunnet, dvs. at dei skulle løftast opp til borgarnivået materielt og kulturelt. Dei borgarlege språkideala kom dermed til å dominere, og det radikale bokmålet kom aldri til å få noen solid sosial basis slik nynorsken hadde det.

I dag ser det ut som Halvdan Kohts ånd er gjenoppstått — i SUF (m-1) og andre radikale grupper. Dei bygger ikkje målføringa si på noen samnorsknormal, men prøver å bygge direkte på det folkelege talemålet i Oslo. Det er ikkje umogleg at Frisprog kan ha noe rett når dei hevdar at «arbeiderne ler av Tron Øgrims forsøk på å snakke arbeidersprog». Men vi finn i dag klare tendensar til motstand mot den massive borgarlege kulturpåverknaden, og kanskje kan vår språkidé på denne måten få ein ny sjanse til å fungere i praksis.

Til no har samnorskrørsla, som språkstriden i det heile, stort sett vori ei sak for intellektuelle, og særleg for folk som språk som profesjon. Det sterke innslaget av norsklærarar i medlemskartoteket vårt er ganske naturleg, for dei kjenner ulempene ved språkkløyvinga på kroppen meir enn dei fleste andre. For dei har det reint praktiske omsynet stått langt framme: det er urasjonelt å ha to målformer som ligg så nær kvarandre. Den slags argumentasjon trur eg likevel vi må vere litt forsiktige med, for den kan slå tilbake på oss sjølv. Det verkeleg rasjonelle er nemleg å ta det fullt ferdige business-, administrasjons- og cultursproget riksmål/bokmål som det er.

Det er det som er tilpassa den rasjonalitets- og effektivitets-ideologien som rår i vårt tekno-kapitalistiske samfunn. I dag blir det klart for fleire og fleire at dette samfunnssystemet står i strid med vanlege folks interesser. Skal vi artikulere ei folkemåls- og folkekulturrørsle, kjem vi uvilkårlig i strid med det, og da bør vi ikkje argumentere ut frå dets premissar.

Kampen mot språktvangen må stå sentralt for oss, og atter må vi ha det politiske perspektivet klart for oss. Vi har to slags tvang: Den formelle tvangen som blir utført av statsmaktene (offisiell rettskriving, etableringskontroll) og den reelle tvangen som blir kamuflert under dekknamnet «sosiale prosessar» (tvangsflytting av arbeidsfolk kalla tilpassing av busetnadsstrukturen til arbeidsmarknaden, språktvangen i næringslivet kalt fri sprogutvikling). Desse kan sjølvsagt falle saman, men den første forma for tvang kan òg motverke den siste. Det har skjedd i språkpolitikken. Det er derfor naturleg at samnorskfolk har hatt ein tendens til legalistisk argumentasjon: «Det Stortinget har vedtatt må vi bøye oss for.» Stortinget er jo den sterkaste institusjonelle bastionen for vår politikk.

Ein må likevel vere klar over at formalisme kan gjere blind. Ein sann parlamentarisme har som føresetnad Sverdrups slagord: «All makt i denne sal», og dette slagordet har aldri vori realisert. I eit trass i alt perifert område som språkpolitikken har nok Stortinget til ein viss grad kunna hevde folkets interesser mot storborgarskapet, men i meir vesentlege saker er det andre krefter som dirigerer (jfr. moms, EEC). Det er viktig for oss å vere klar over det. Antiparlamentariske aksjonar som Mardølaaksjonen kan vere god parlamentarisme; den nemnde aksjonen gjaldt jo nettopp ei sak der Stortinget var blitt manipulert av allvitande teknokratar. Ein kan dermed sjå han som ein demonstrasjon **for** Stortingets makt til å artikulere folkets interesser.

Denne problemstillinga kan bli svært aktuell for oss dersom Stortinget gir frå seg den reelle kontrollen over språkutviklinga utan å gjere det formelt. Da risikerer vi at den formalistiske argumentasjonen kan slå tilbake som ein bumerang.

Eg har skrivi dette for å skape noen nødvendige motførestellingar til allment aksepterte teser i laget vårt, ikkje for å tvinge fram noe standpunkt frå oss til konkrete saker. Ein bør ikkje dra den konklusjonen av mine innlegg at Språklig Samling skal plassere seg i ein politisk bås. Men visse fundamentale motsetnader bør vi kunne ta stilling til, slike som vedkjem saka vår. Vi vil skape ein syntese av dei målformene vi har her i landet, grunnlagt på folkemålet i bygd og by. Det føreset ei oppheving av klassemotsetnadene slik at dei ymse målformene kan møtast på like fot. Dermed får vi ein klar front mot all høgrepolitikk. Den har vi forsåvidt alltid hatt. Men den viktigaste oppgåva vi har i denne omgangen er vel å skape vørnad for folkemålet i byane, slik at dei kan få sitt uttrykk i skrift like naturleg som bygdedialektane har fått det i nynorsken. Korleis vi som organisasjon kan makte den oppgåva, er ei anna sak.

Ei konkret sak vil få ovstore konsekvensar for oss: EEC. EEC er teknokapitalismens høgborg i Europa. I eit relativt uavhengig Norge har vi vanskar med å hevde oss mot mektige samfunnskrefter; i EEC har vi ingen sjanse. Der vil vi få dei same tilhøva som vi alt har i dei fleste europeiske land: eit riksmål som er einerådande i administrasjon, forretningsliv, massemedia, skoleverk, kort sagt, akseptert som Språket som vi aksepterer Været — og folkemåla som lokale kuriositetar og pøbelsprog, underklassesymbol. Også frå eit snevert språkleg synspunkt fell våre interesser i denne saka saman med interessene åt hovuddelen av det norske folket. Vi bør derfor gå imot norsk medlemskap i EEC.

FRIDA
ANDREASSEN ETTF.
SKEI – SURNADAL
Kolonial – Kortevarer – Manufaktur

— FØDT I MISGJERNINGAR —

Intervjuar:

Magne Aksnes

Hordaland Mållag, det nye fylkesmållaget for Bergen og Hordaland, er nå skipa. Førebels er ti lokallag med om lag 1400 medlemmer innmeldt i det nye laget, og fleire vil trulig komme til etter kvart. Søknad om medlemskap i Noregs Mållag er sendt, og det er ingen grunn til å tru at den ikkje vil bli innvilga.

Kløyvinga av Vestlandske Mållag er altså nå eit faktum. I denne sammenhengen har «Språklig Samling» intervjua **Sigurd Sandvik,** ein av dei fremste målsmennene for Vestlandske Mållag og for tida også i-måls-folkets representant i styret for Noregs Mållag.

— Korleis ser De, rektor Sandvik, på språksituasjonen her vest etter alt det dramatiske som har skjedd siste halvåret, og særlig etter at Hordaland Mållag nå har fått slik ein fin start?

— Striden millom målfolk har kvest seg til her vest — som elles i landet — til lite gagn for målsaki. Men skiljelinone er stort set dei same som før. (Det einaste kan vera at vinstre-radikale krefter no prøver å fanga inn målrørsla.)

På den eine sida har me dei som vil reisa eit skriftmål på heilnorsk grunn, og på den andre sida dei som vil nøya seg med eit blandingsmål. Noregs Mållag vil arbeida fram den norske målreisingstanken. Difor burde målblandarane gå ut or Noregs Mållag og inn i Språklig Samling. For målblanding er ikkje målreising; det er ein heilt annan målpolitisk tanke. Noregs Mållag har prinsipielt vendt seg frå den programmatiske tilnærmingstanken. Ja, laget har jamvel sendt ei føreteljing til kyrkjestatsråden, at han bør tenkja på å få a-mål og i-mål jamstelt. Men fleirtalet i Noregs Mållag har truleg ikkje meint dette ålvorleg; for det er då plent det same som Vestlandske Mållag har hevda.

Når då dei to fraksjonane stridest om makti i Noregs Mållag, vert det til at kvar fraksjon tøyer lovene so langt det let seg gjera til bate for seg, og striden toppar seg opp på fylkesmøte og landsmøte i «organisasjonsproblem» og med ulik lovtolking.

Hordaland Mållag fekk ingen god start. Det er født i misgjerningar og avla i synd, og det har helst vore lite frammøte i dei einskildlagi som valde å gå inn i Hordaland Mållag. — For Noregs Mållag kan det få lagnadstunge fylgjor om det no godkjenner to fylkeslag på same geografiske område.

Men no må Hordaland Mållag til å gjera gagns målarbeid og ikkje berre rakka ned på Vestlandske Mållag. — Det ser ut for at dei vil ta kampen opp mot kapitalveldet. Men det er alltid lettare å lata kjeften gå på møte og seminar enn å gjera målarbeid på den staden ein er.

— Kva trur De den siste utviklinga vil få å seie for samnorskarbeidet på Vestlandet?

— Eg trur Hordaland Mållag vil sjå med samhug på tilnærmingsstrevet. På seinste årsmøti i Vestlandske Mållag har det stødt vore ein eller fleire skulemenn som har reist seg opp og vitna om kor glade dei er for at elevane no kan skriva **noe** og **mye** og **gjøre** og andre tilnærmingsord. Dette er då noko som Språklig Samling kan gleda seg over. Kor mykje glede Hordaland Mållag vil ha av desse folki i lengdi, er eit anna spursmål . . .

— Korleis vil det gå med nynorsken i Stor-Bergen?

— I Stor-Bergen vil det no røynast om dei styrande meiner noko med den vakre talen sin om jamstelling og vern om bygdekulturen. Men fyrst og fremst vil det røynast om målfolket i og omkring Bergen er vakne nok, og eig vilje til å stå saman og hevda rettane sine. Frontlina går **gjenom** Stor-Bergen, ikkje **utanfor** bygrensa. Her skulde vera saker som Hordaland Mållag og Vestlandske Mållag kunde samarbeida om.

— Syns De det er rett av «Bergens Tidende» og «Dagen» å drive med gammal nynorskrettskriving, slik målsituasjonen er på Vestlandet nå?

— So vidt eg veit er ikkje rettskrivingi i desse bladi meir gamalvori enn det som er tillate etter nyaste rettskriving. Det er eit heilsleg og vakkert mål dei skriv, so langt det let seg gjera etter gjeldande rettskriving. Eg er glad for at dei soleis er med og held oppe den norske målkjensla i folket.

— Kva vil Vestlandske Mållag gjøre nå?

— Vestlandske Mållag vil arbeida for at det nynorske målet kjem til full rett og vyrdnad i landet, — soleis som laget alltid har gjort. Laget har framleis ikring 40 einskildlag. Mange av desse er frå utkantane. Dessuten har laget einskildmedlemer frå heile landet. Målgåvene strøymer no inn til VM som aldri før.

— Vil laget melde seg ut av Noregs Mållag?

— Me får sjå etter kvart. Det må i so fall årsmøtevedtak til med 2/3 fleirtal. Eg trur ikkje nokon skal **rekna med** at det vil skje.

— Vil De trekke Dykk frå styret i Noregs Mållag?

— Det slepp eg. På fyrste landsmøte står eg på val, og då vert eg kasta.

— Kva voner setter De til arbeidet i det framtidige Språkrådet?

— Språkrådet kan koma til å gjera betre arbeid enn Språknemndi gjorde. Det spørst kven som kjem der, og korleis det endelege mandatet vert utforma. Eg er i alle høve glad for at det bundne mandatet om tilnærming har falle bort. Eg vonar berre at konservativ nynorsk vil få like gode vilkår der som konservativt bokmål.

— De ser altså ikkje bare mørkt på språksituasjonen i landet?

— Målreising har alle dagar vore bori oppe fyrst og fremst av ihuga einskild-menn og -kvinnor, og det frå båe mållæger, — av folk som kjende kva venleik og varme og kraft det låg i det norske målet. Soleis er det i dag med. Difor ser eg ikkje myrkt på målstoda, endå Noregs Mållag har øydt mykje av den vyrdnaden det ein gong hadde.

Kløvinga av Noregs Mållag?

Det er nok mange målfolk som har både undra seg og forarga seg over den overdrevne leflinga den tidligare mållagsformannen, Hans Olav Tungesvik, og hans folk i styret har dreve med i-målsfolka dei siste par åra — i von om å hindre ei oppsplitting av Noregs Mållag i fleire fraksjonar. Ein kan t.d. vise til landsmøteresolusjonen frå 1969, der styresmaktene blir oppmoda om å jamstille **a-** og **i-**målet ved ei eventuell rettskrivingsendring. Tungesvik burde ha forstått at eit slikt forsøk på å komme dei konservative til møtes, var dømt til å mislykkas i det lange løp. Han var sikkert klar over kor store **praktiske** problem det ville skape om **i-** og **a-**mål skulle bli jamstilt igjen, særlig med tanke på lærebokproduksjonen.

Etter det vi nå veit, må ein vel rekne med at Sigurd Sandvik har rett når han hevder at fleirtallet i NM heller aldri har meint det alvorlig dette med at i-målet skulle jamstillas i skole og styringsverk. Meininga var nok først og fremst å prøve å **pasifisere** dei mest aggressive i-mennene for ei tid. Tungesvik hadde vel og ei kjensle av at det bare var eit lite pusterom han hadde skaffa seg i striden. Og ganske riktig! Oppmuntra av konsesjonane dei hadde tilkjempa seg, prøvde i-målsfolka å drive kilen enda litt lenger, og det med så udemokratiske og uærlige middel at alle rettenkande målfolk måtte reagere.

Vi kan vel nå gå ut frå at restane av Vestlandske Mållag og enkelte andre smålag snart vil melde seg ut av landssamskipnaden og gå sin eigen veg. Det er nok og den beste løysinga for alle partar. Det er og blir i alle høve nyttelaust — ja, direkte skadelig — for dei progressive kreftene i Noregs Mållag å prøve å samarbeide med folk som overhodet ikkje aksepterer samlingstanken, som i det heile ikkje kjenner kompromiss.

Magne Aksnes.

LANDSSTYREMØTE

Søndag 4. oktober hadde landsstyret møte i Oslo. Saklista omfatta drøfting av «språksituasjonen etter Stortingets behandling av språksaka 19. mai 1970 og arbeidet framover», foruten et par organisasjonssaker.

Utgangspunktet var altså stortingsbehandlinga av språksaka. Ivar **Grotnæss** åpna diskusjonen med å peike på det positive i at Stortinget hadde slått fast prinsippet om demokratisk kontroll av språkutviklinga, at Stortinget sjølv skulle trekke opp retningslinene for denne. Alfred **Kvalheim** var meir pessimistisk: etter hans syn var Stortinget reelt — om ikke formelt — i ferd med å gi frå seg tøylene i språknormeringa; det kunne ende som et sandpåstrøingsapparat for Språkrådet, som kunne bli lamma av riksmålsfolk. Magne **Aksnes** trudde riksmålsfolka ville komme i mindretall i Språkrådet. Ivar **Hundvin** peikte på at Riksmålsforbundet prøver å presse departementet til å tillate gamle riksmålsformer i skolen alt nå, og meinte at vi burde gå imot å foregripe arbeidet i Språkrådet. Rakel **Seweriin** trudde ikke departementet ville gjøre noe slikt.

Det var enighet om at vårt framlegg om å godkjenne en samlenormal til alternativ bruk i skolen er ei merkesak for oss. **Aksnes** streka sterkt under at vi må gjøre heilt klart hva det er vi ønsker: en offisielt godkjent samlenormal, utarbeidd av Språkrådet. Vi vil ikke gå utenom offisiell rettskriving, som Riksmålsforbundet.

Fleire peikte på den radikaliserte språkbruken hos ungdommen. Ola **Halvorsen** meinte det burde kunne settes i gang kurs i radikal språkbruk. Egil **Røssaaks** erfaring fra skolen var at det blei brukt mye konservativt språk, og han meinte det kom av den konservative språkbruken i lærebøkene.

Aksnes var redd medlemskap i EEC ville gjøre det ugunstigere for vårt syn — det kunne bli meir byråkratisering og konservatisme. Grotnæss trudde det ville føre med seg rasjonalisering, og det er urasjonelt med to språkformer. Fru Seweriin trudde ikke EEC ville ha uheldige følger for språket, men var redd teknifiseringa, telex o. lign. som alt nå virker sterkt uniformerende.

Ellers meinte Aksnes at «blandingsmåla», som hittil har vært sett ned på, nå måtte granskes seriøst.

Kassereren i Landslaget, Alfred Kvalheim, reiste i oktober til Tanzania for å ta over ei stilling for Norsk Utviklingshjelp. Som ny kasserer fram til landsmøtet valte landsstyret Johs. **Fosså,** som hittil har vært revisor. Som ny revisor blei Gunnar **Mortensen** valt.

Sentralstyret fikk fullmakt av landsstyret til å ta seg av redigeringa av avisa fram til landsmøtet, med formannen som ansvarlig, evt. å konstituere en redaktør for denne perioden. Lars S. **Vikør** fungerer inntil videre som redaksjonssekretær.

HISTORIE FRA VIRKELIGHETEN

Siri (8 år) forteller om Rolf-Magnes forestående bryllup, og slutter med: «. . . og så skal de gifte seg i kirka.»

Line (venninde, også 8 år, bare passe interessert): «Det heter ikke kirka.»

Pause.

Mor til Siri: «Hva heter det da, Line?»

Line (med verdighet): «Det heter **kjerka.»**

Et riktig
Godt nytt år
til medlemmer
og lesere
fra Sentralstyre

SPRÅKLIG SAMLING

Norsk avisspråk meget uensartet

Først i seinere tid har avisspråket kommet inn i vitenskapens søkelys. En av pionerene på dette området her til lands er universitetslektor Finn-Erik Vinje, som har vært en flittig avisleser i mange år. Resultatet har han nå lagt fram i en bok, «Moderne norsk avisspråk», som er utgitt av Norsk Språknemnd på Cappelens forlag.

Det kan være mange grunner til å interessere seg for språket i avisene. Den viktigste er klar nok: Uten en tilstrekkelig sterk presse ville det stå skrøpelig til både med demokratiet og det frie ord. Denne styrken ligger i stor spredning av aviser og tidsskrifter. Men en slik spredning oppnås bare hvis det trykte ord blir formidlet i en språkform leserne er fortrolig med.

Sett fra en annen synsvinkel må en være klar over at aviser og blader har stor innflytelse på språkutviklingen, ikke minst fordi barn og ungdom leser ganske mye. Skolefolk vil kunne fortelle at det er vanskelig å innarbeide en god og moderne stilføring hvis de mest leste avisene på stedet ligger etter i språklig utvikling. En grunntanke med Finn-Erik Vinjes bok er nettopp denne, at avisspråket har større innflytelse enn folk flest tenker over. Derfor er det viktig at avisspråket er så godt som mulig. Noe mønsterspråk i egentlig forstand kan det aldri bli — fordi journalisten for det meste må skrive med et øye festet til langviseren. Men en rekke hovedtendenser i utviklingen er det mulig å trekke fram, og det har Finn-Erik Vinje gjort på en utmerket måte.

Det sier seg selv at avisfolk vil ha glede og nytte av denne boka. Men den vil også være av stor interesse for skolefolk og andre med språklige interesser. Det kunne være fristende å gi noen smaksprøver i form av sitater, men det skal vi avstå fra. Bare ett poeng skal nevnes her, og det er vår forkjærlighet for fremmedord. Lord Northcliffe som gjorde «Daily Mail» til en millionavis, poengterte sterkt at hvert eneste ord i avisa skulle være forståelig for mannen i gata. Og Harry Hjørne som gjorde «Göteborgs-Posten» til en av Sveriges ledende aviser, gjennomførte det prinsipp at det aldri måtte forekomme sitater på fremmede språk i de artikler avisa brakte. Mange vil stusse over dette. Men den gode Hjørne visste nok hva han ville. En undersøkelse som er foretatt i Sverige har da også støttet sterkt opp under hans linje. Det viste seg nemlig at bare 23 prosent blant politisk interesserte mennesker, kunne gi en akseptabel forklaring på ordene **prioritere** og **prioritering.**

Når en leser slikt, kan en saktens spørre om ikke mye av avisenes innhold går over hodet på leserne, ikke på grunn av at innholdet er for vanskelig, men fordi språkformen ikke er den rette. Dertil kommer den negative innflytelsen dårlig avisspråk vil ha på språkutviklingen i landet. Universitetslektor Finn-Erik Vinje fortjener takk for at han har brakt disse viktige spørsmålene fram i rampelyset.

S. R.

LOKALLAG PÅ VINSTRA

Ved Gudbrandsdal Gymnas på Vinstra er det i år oppattskipa eit lokallag av Språklig Samling. Laget har godt over tjue medlemmer, og har i haust sett i gang studiearbeid. Formann er Ave **Resløkken.**

NYNORSK PRESSEKONTOR

Da språksaka var føre i Stortinget, gjorde *Osmund Faremo* framlegg om løyving til Nynorsk Pressekontor og sa m. a.:

«.... Etter den kjennskap eg har fått til dette nye kontoret, har det innfridd alle dei vonene ein med rimeligheit kunne setje til det. Det ser ut til å verke etter intensjonane, og det ser ut til å vekse i raskt tempo. Kontoret starta opp rundt årsskiftet på løyvinga Stortinget gav i fjor vår. Løyvinga var ikkje større enn 75 000 kr., men likevel har kontoret etter denne stutte tida på ca. 4 månader skaffa seg avtaler med over 50 aviser. Desse avisene har om lag 500 000 abonnentar, og etter vanleg omrekning vil då ca. 2 mill. menneske få del i stoffet. Det er verkeleg eit stort og imponerande tal — ikkje minst når ein ser på den korte tida kontoret har vore i drift. Det talar vidare eit tydeleg språk når det gjeld ønskemålet om og interessa for stoffet.»

Redaktøren Aani Rysstad kunne seinare fortelje oss at Pressekontoret pr. 7. august hadde avtale med 57-58 aviser, slik at det da til saman blei godt over 2 mill. lesarar. Alle mogelege slags aviser frå heile landet, så nær som Finnmark og Troms, seier redaktøren, store og små, den største over 78.000 tingarar, den minste 1.500. Bokmålsaviser og nynorskaviser i tolleg jamn blanding, slik at redaktøren i farten ikkje kan seie om det var flest av det eine eller det andre slaget. Mange aviser som for det meste skriv på bokmål, nytter stoff frå Nynorsk Pressekontor på nynorsk.

KLIPP:

BERGENS ARBEIDERBLAD,
27/7-70.

Jeg gleder meg hver dag til leserbrev-spalten i «BA». Det er interessant å se hvem som tør ta bladet fra munnen. Heldigvis blir det flere og flere. Jeg har aldri våget meg frampå før, men etter den temmelig ensidige (til begge kanter) diskusjonen om språk i kirke og andre steder, kan vel jeg også være menigsberettiget.

Jeg mener kort og godt at vi burde være kommet lenger i dag. Det var noen svært få aktive som i sin tid fikk svertet samnorsken og latterliggjort samnorsk-folkene. Jeg tror nå likevel at det var disse som hadde rett jeg. Ikke kan jeg skjønne hva som kan være i veien for at vi kan jenke oss litt på begge sider slik at det blir ett skriftspråk i Norge. Og det er da ganske klart at hver av oss kan ikke selv bestemme hva som skal være riktig språk. Da blir det jo ikke noe av noe da, og til slutt er det jo ikke sikkert at vi ville forstå hverandre.

Nei, jeg skulle tro at det med litt godvilje egentlig er ganske enkelt å få slutt på denne evindelige diskusjonen om språket. Det har ikke gjort annet enn ødelagt og fører til at skoleelevene må bruke dager, uker og måneder på å terpe noe som de senere i livet ikke har bruk for. De klarer seg nemlig med ett skriftspråk hvis de bare lærer dette skikkelig.

Samnorsken ble skutt i senk, men ennå har vi visst noe som heter Språklig Samling. Jeg anbefaler den.

Oddbjørg Jensen.

HUSK
bladpenger
Kr. 10,–
Postgiro nr. 1 63 78

BERGENS ARBEIDERBLAD
13/6-70.

Fredssæle kirkegjengere i Biskopshavn er kommet i krigsstemning fordi prekenen m. v. en gang i blant (2 — to — ganger i året?) skal være på nynorsk. Bastard og strilesprog, fnyser Charlotte Scheck. En annen fortørnet kirkegjenger spør «hvilken rett har vel landsfolkene til å komme inn i vår egen by og bestemme at presten skal ta strilesproget i sin munn?»

Verre er det, etter min mening, at vetuge folk blant våre språklige ekstremister anno 1970 daglig inntar en holdning som skaper grobunn for den slags språkintoleranse. Disse ivrige/ihuga målsmenn synes ikke å ville ta konsekvensen av bl. a. den urbanisering som er i gang. Om 20—30 år vil antakelig om lag 80 prosent av landets befolkning være bosatt i byer og tettbygde strøk. Det blandingsspråk (talespråk) som uvegerlig blir resultatet av by—land sammensmeltingen — en bastard av hint smukke rigsmål og Ivar Aasens komposisjon — behøver slett ikke bli noe dårlig produkt. Det er for en stor del opp til oss selv. La oss trøste oss med at bastarden «engelsk» er blitt meget brukbart.

At utviklingen allerede er kommet svært langt henimot ett språk, og at kursen framleis er den samme, er flere og flere klar over. Men ikke like mange tar konsekvensen av dette, går inn for at målstrid innstilles, toleranse vises (tåpelige uttrykk som dansk—norsk og strilesprog begraves) og tenker på et samarbeide om landets framtidige skriftspråk.

Nei, heller bruke krefter og ressurser på å paralellkjøre to målføre som «hovedmål og sidemål» slåss om å få laget alle lærebøker in duplo, og å splitte barneskoleklassene til det absurde, strides om minuttene i NRK osv. obs. Biskopshavnvennene våre kunne kan hende også tenke seg enda flere kirker, noen (83.3333 prosent?) for riksmål og resten for nynorsk, eller hva?

Per Engum.

MEN IKKE PÅ ARBEIDSPLASSEN

Fra et intervju i A-magasinet nr. 48:

— Avissproget er kommet i søkelyset, forteller ordboksredaktør **Dag Gundersen.** — Hittil har vi konsentrert oss om de fire store pluss Hamsun og Wergeland, og har to og en halv million ord på sedler, samlet for ordbok-verket. Men vår tid henter ikke dagligsproget fra litterære kilder lenger. Det er avisene — journalistene — med sin sakprosa som sørger for tilveksten. Dette måtte vi begynne å interessere oss for — ved siden av vårt øvrige registreringsarbeide.

— — —

— Vi kaller nye begrep, konstruert av flere ord med bindestreker imellom, for bendelormer: Slik som «kjøre-på-hytta-bil» eller «liggestille-ferie». Like interessant er det å registrere **når** et slikt begrep lanseres uten anførselstegn. Når journalisten ikke lenger behøver unnskylde at han eller hun bruker det. Det er blitt så alment — vanlig — eller usus, for å si det på latin. Vi har allerede 100 000 sedler i arkivet — med avissprog-eksempler

— Språk, mener De vel?

— Vel, vel, **jeg** sier språk, men i dette arbeidet er jeg helt nøytral. Vi registrerer bruk av ordene, bearbeider materialet og viser tendenser som kanskje bør bli rettesnor. Men vi normerer ikke.

— Har ikke hver nordmann sin sprogoppfatning?

— Jo, og ingenting setter oss slik i affekt som en real ord-debatt. Avisene er fremdeles fulle av dette. Folk som nå er i 40-årene, lærte «nå», «fram» og «etter» på skolen, men mange har ikke anledning til å bruke det på sin arbeidsplass. Likevel ser det ut til at slike ord slår igjennom. Derimot er det ikke alle som kan tenke seg å bruke «språk», selv om de aksepterer «etter». Skillelinjene krysser hverandre. Vi finner «fram» og «etter» i Aftenposten i årene før 1952, da Foreldreaksjonen mot Samnorsk, Riksmålsforbundets ordliste og Norsk Språknemnd kom til og striden ble tilspisset. Siden har vi hatt en slags stillingskrig på «efter-frem-etter-fram»-konflikten.

— Fra krigen mot 1917-rettskrivinga —

Av Egil Røssaak

Visse kretser prøver stadig å få oss til å tro at det bare er rettskrivingsreformen av 1938 som er blitt møtt med særlig motstand fra riksmålshold. Kanskje henger det sammen med at mange av dem som har stått i spissen for riksmålsagitasjonen, tilfeldigvis har fått sin skoleopplæring i 1917-rettskrivinga, og derfor anser den som «korrekt» og «naturlig», i motsetning til seinere reformer. At konservative mennesker protesterte på mange måter, den gang som nå, viser nedenstående klipp fra «Sunnmørsposten» for 14. mars 1919. Reflekssjonene i begynnelsen av artikkelen har forresten full aktualitet den dag i dag.

Protestmakeriet og skolebarna

Trafikken med at bruke skolebarna til at samle protester mot de nye retskrivningsregler er saa meget mere forkastelig, som barna paa den maate kan indgives forhaands motvilje mot det de senere blir nødt til at lære. Det vil gi dem ulyst til arbeidet og kan ikke andet end at virke til deres egen skade. At lærere medvirker til et saadant resultat har forældre fuld ret til at frabe sig og paa det bestemteste protestere mot.

Sømmer det sig forresten for lærere at mobilisere barna mot det som skolens øverste myndigheter bestemmer? Det skal adskillig blind fanatisme til for ikke at se det upassende i en saadan fremgangsmaate. Paa den herværende høiere skole har nogen av lærerne optraadt mot uvæsenet og benyttet sin ret til at fjerne listerne fra klasseværelserne, hvor de intet har at gjøre.

Men da optræder paa arenaen en skolen utenforstaaende embedsmand — nemlig byfoged Arctander — og aabenbarer sig som den der staar bak listerne. Han er endog saa freidig at true lærerne med straf for at ha skaffet listerne av veien, og naar de gaar til ham for at forklare og forsvare sig, viser han dem døren.

Lærerne kan dog visselig ta hr. byfogedens indgripen med den største ro. De maa ha fuld ret til at holde forstyrrelsen borte fra sine klasser.

LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Medlemspengar, kr. 10,— pr. år.
Postgiro 16 378.

Formann:
Rakel Seweriin, Fastingsgt. 7, Oslo 3, tlf. 60.67.89
Kasserer: Johs. Fosså, Postb. 636, Oslo 1.

INNHOLD:

Veien fram til ett skriftspråk
av Jens Haugland

Offisiell samlenormal.
Et rettferdskrav.
av Rakel Seweriin.

Statsforlag i Sverige.

Skal vi bøye oss for «utviklinga»?
av Egil Røssaak.

Noregs Mållag og målstoda.
av Tarald Nomeland.

Noen kjetterske tankar.
av Lars S. Vikør.

« — født i misgjerningar — »
Magne Aksnes intervjuar Sigurd Sandvik.

BLI MEDLEM!

☆

STØTT SPRÅKLIG SAMLING

☆

Skriv til adresse
postboks 636, Oslo
og be om nærmere
opplysninger.

Heglands Boktrykkeri, Flekkefjord